خەباتی چەکداریی، ڕێبازێکی باونەماو و شکستی بەردەوام.. شێرکۆ کرمانج

لە بەشی پێشووی ئەم زنجیرە وتارە باسمان لە دوو دەرکەوتەی نەرێنیی خەباتی چەکداریی کرد و گوتمان خەباتی چەکداریی حەتمییەتی پشتبەستنی بزووتنەوە کوردستانییەکان دەنێتەگۆڕێ لەگەڵ لەدەستدانی جڵەوی بزووتنەوەکان و ئاراستە فکریی و ئایدیۆلۆجییەکانیان. لەم بەشدا، سەرەتا باس لە خەباتی چەکداریی دەکەین وەک شێوازێکی خەبات کە باوی نەماوە. دواتر باس لەوە دەکەین کە چۆن خەباتی چەکداریی بۆتە مایەی شکستی بەردەوام بۆ بزووتنەوە کوردییەکان.

ڕێبازێکی باونەماو

کورد وەک گرووپێکی ئیتنی-نەتەوەیی زیاد لە سەد ساڵ دەبێت پەنای بردۆتە بەر خەباتی چەکداریی، بۆ نموونە بزووتنەوەکانی: شێخ عوبەیدوڵای نەهری (١٨٨٠)؛ سمکۆی شکاک (١٩١٨-١٩٣٠، پچڕپچڕ)؛ شێخ مەحموودی حەفید (١٩١٩-١٩٤١، پچڕپچڕ)؛ شێخ سەعیدی پیران (١٩٢٥)؛ بارزان (١٩٤٣-١٩٤٥)؛ شۆڕشی ئەیلول (١٩٦١-١٩٧٥)؛ شۆڕشی نوێ/گوڵان (١٩٧٦-١٩٨٨)؛ شۆڕشی ڕۆژهەڵات (١٩٧٩-١٩٨٦)؛ تەباخی پە(کە)کە (١٩٨٤-تا ئێستا). بەکورتی، کەم تا زۆر لە سەد ساڵەی ڕابردوو بەردەوام گرووپگەلێک هەبوون لە کوردستان کە بەشێوەیەک لە شێوەکان پەیڕەویان لە خەباتی چەکداریی کردووە وەک ڕێبازێک بۆ گەیشتن بە مافەکانی کوردستانییان. بەڵام هەر هەموویان سەرکەوتنی یەکلاکەرەوەیان بەدەست نەهێناوە. لەڕاستیدا، ئەو دوو ئەزموونەی کە ئێستا لە باشوور و لە ڕۆژاڤا بەرجەستەن هیچیان بەرهەمی خەباتی چەکداریی نین.

دیارە ئەوە بەو مانایە نییە کە خەباتی چەکداریی ئەزموونی سەرکەوتووی لە جیهاندا نەبووە. شۆڕی ڕزگاریی نەتەوەیی/نیشتیمانیی: جەزائیر (١٩٥٤-١٩٦٢)؛ چین (١٩٢٧-١٩٤٩)؛ کوبا (١٩٥٣-١٩٥٩)؛ ڤێتنام (١٩٤٥-١٩٧٥) و زیمبابۆی (١٩٦٤-١٩٧٩) نموونەی سەرکەوتووی ئەم شێوازەن لە خەبات. بەپێچەوانەوەش، ئەزموونی ناکوردی سەرنەکەوتووش هەن، بۆ نموونە خەباتی ڕزگاریخوازی: گەلی تامیل لە سریلانکا (١٩٨٣-٢٠٠٩)؛ گەلی سەحارا لە مەغریب (١٩٧٥-تا ئێستا) و گەلی فەڵەستین لە ئیسرائیل (١٩٤٨-تا ئێستا).

خەباتی چەکداریی، ئەوەی وەک "شەڕی پارتیزانی"یش ناسراوە، شێوە خەباتێکی نوێ بوو لە ناوەڕاستی سەدەی بیست هێز و لایەنە "شۆڕشگێڕ"ە چەپ و کۆمۆنستییەکان دایان هێنا و لەلایەن بزووتنەوە ڕزگاریخوازە نەتەوەیی-نیشتیمانییەکانیش لاسایی لێ کرایەوە. بەڵام وەک شێوازێکی خەبات شەڕی پارتیزانی بە کۆتایی سەدەی بیستەم لە کەم شوێنی دنیا باوی ماوە. هەندێک ڕێکخراوی چەپ لە ئەمریکای لاتین، وەک بزووتنەوەی فارک (FARC) لە کۆڵۆمبیا تا چەند ساڵێک لەمەوبەر درێژەیان بە شەڕی چەکداری دا، بەڵام ئەوانیش لە ٢٠١٦ دا ڕێککەوتنێکی ئاشتیان لەگەڵ حکومەت واژۆ کرد و دوای نزیکەی ٥٠ ساڵ لە شەڕی چەکیان دانا. شۆڕشگێڕەکانی تامیل تایگەرس لە سریلانکا تا ٢٠٠٩ شەڕی پارتیزانیان پەیڕەو دەکرد، بەڵام بەداخەوە لەوە بەدوا واژۆکردنی ڕێککەوتنی ئاشتی حکومەتی سریلانکا بەسەریاندا زاڵ بوو. حەماس لە فەلەستین سەرەڕای ئەوەی کە کەرتی غەززە لەڕووی ئیدارییەوە بەڕێوە دەبات کەچی درێژە بە خەباتی چەکداریی دەدات. دوا گەڕەی خەباتی چەکدارییان لە ٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠١٣ دا بوو بەڵام ماڵوێرانییەکی وای بۆ فەلەستینییەکان لە کەوتەوە کە تەنیا لەو کاتەوە تا ئێستا زیاتر لە ٤٥ هەزار فەلەستینی کوژراون کە بەشی هەرە زۆریان مەدەنین. پە{کە}کە و پژ*اک، هەردووکیان ئێستاکانە بە پچڕپچڕیش بێت درێژە بەم شێوە خەباتە دەدەن. لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش لەگەڵ ئەوەشدا کە هێزە چەکدارەکانی کۆمەڵە و حیزبی دیموکرات و پاک و لایەنەکانی دیکەش لەژێر فشارێکی زۆردان و سەنگەرەکانیان دوای فشار لەلایەن دەوڵەتی ئێران و حکومەتی عێراق و حکومەتی هەرێمی کوردستان پێ چۆڵ کرا بەڵام بیرۆکەی خەباتی چەکداریی بەتەواوی وەلانەنراوە.

لەوانەیە هەندێک کەس بپرسن، مەگەر ڤێتنام، چین، کوبا، نیکاراگوا، هتد، هەموویان لە ڕێگەی خەباتی چەکداری ڕزگاریان نەبوو؟ لە وەڵامدا دەڵێین، بەڵێ. ئەگەر وەڵامەکە بەڵێیە، ئەدی بۆ ناکرێت لە کوردستان درێژە بەم شێوازە لە خەبات بدرێت و بۆ باوی نەماوە؟ لە وەڵامی ئەم پرسیارانە دەڵێین، نابێت ئەوە لەبیربکرێت کە دنیای ئەو سەردەم دنیای دوو-جەمسەریی بوو. زۆرجار بەرژەوەندی جەمسەرێک وای دەخواست کە پشتیوانی تەواو لە خەباتی ڕزگاریخوازیی گەلێک یان وڵاتێکی داگیرکراو، ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، تا سەرکەوتن، بکات، ئەویش بە دابینکردنی چەک و تەقەمەنی لەگەڵ پشتیوانی دیبلۆماسی و میدیایی. هاوکات هاوکێشەی هێز، هێزی ڕزگاریخواز لەلایەک و هێزی داگیرکەر لەلاکەی دیکە، لە ئاکامی پشتیوانی دەرەکی و سروشتی هاوکێشەکانی هێز لەو سەردەمدا زۆر لێک نزیک بوون. بۆیە، سەرکەوتنی بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکان مەحاڵ نەبوو.

لە ڕێگای خەباتی چەکداریی چەند وڵاتی دیکەش وەک جەزایر و لیبیا، وەک نموونە، لە ژێر دەستی کۆلۆنیالیستی فەرەنسی و ئیتالیی ڕزگاریان بوو. ئەمەش ڕاستە، بەڵام دەبێ بزانین کە وڵاتە کۆلۆنیالیستە سوننەتییەکان وەک بڕیتانیا و فەرەنسا و ئیتالیا مانەوەیان لە وڵاتە کۆلۆنیالکراوەکان لەسەر بنەمای قازانج و زەرەر هەڵدەسەنگاند. هەرکاتێک تەرازووەکە بەلای زەرەرێکی کۆنتڕۆڵنەکراوبا ئەوە وڵاتەکەیان بەجێدەهێشت. زۆرجار لە ڕێی خەباتی چەکداریی ئاکامێکی لەم شێوەیە دەهاتەپێش و وڵاتە کۆلۆنیالیستەکە ناچار بە دەرچوون دەکرا، وەک ئەوەی کە فەڕەنسا لە جەزائیر و ئیتاڵیا لە لیبیا و بەریتانیا لە کینیا کردی.

ئەوەی لێرە زۆر گرنگە ئاماژەی پێ بکەین لە پەیوەند بە بارودۆخی داگیرکردنی وڵاتانی کۆلۆنیالکراو و داگیرکردنی کوردستان ئەوەیە کە داگیرکارییەکان لە بنەڕەتدا جیاوازن. کوردستان لەلایەن وڵاتانێکەوە داگیرکراوە کە خاکی کوردستان بە بەشێکی سەرەکی وڵاتەکەی خۆیان دادەنێن، کەچی فەرەنسا و بەریتانیا و وڵاتانی دیکەی کۆلۆنیالیست بەدەگمەن وڵاتە داگیرکراوەکانیان بە بەشێکی نەپساوەی وڵاتەکانیان دادەنا. خۆ ئەگەر ئەوەشیان لە قۆناغێکدا کردبێت، ئەوە نەتەوە یەکگرتووەکان لە دوای دامەزراندنی، ئەو تێگەیشتن و وەسفەی بۆ داگیرکارییە ئەوروپییەکان هەڵوەشاندەوە. هۆکارێکی دیکە بۆ ئەو جیاوازییە، ئەوەیە کە وڵاتە کۆلۆنیالیستەکان بەگشتی هاوسنوور نەبوون لەگەڵ وڵاتە داگیرکراوەکە. ئەوەی بەسەر کوردستان-دا هاتووە لە ئەدەبیاتی سیاسیدا بە کۆلۆنیالیزمی ناوخۆیی (internal colonialism) ناودەبرێت. ئێرە شوێنی دەرخستنی هەموو جیاوازییەکانی نێوان کۆلۆنیالیزم و کۆلۆنیالیزمی ناوخۆی نییە، بێجگە لەوەی کە گوتمان وڵاتە داگیرکەرەکە خاکی وڵاتە داگیرکراوەکە بە بەشێک لە خاکی خۆی دەزانێت بەڵام لەوەش ترسناکتر و جیاوازتر ئەوەیە کە خاکە داگیرکراوەکە، کوردستان لەم حاڵەتەدا، بە ڕەسمی لەلایەن دەزگا نێودەوڵەتییەکانی وەک نەتەوە یەکگرتووەکان بە بەشێک لە خاکی وڵاتە داگیرکەرەکە ناسراوە نەک وڵات و خاکێکی داگیرکراو.

خاڵێکی دیکەی جیاوازی دۆخی کوردی ئەوەیە کە داگیرکەرانی کوردستان زۆر کەم گرنگی بە زەرەری مانەوەیان لە کوردستان دەدەن، چونکە لێخۆشبوون لە کوردستان بە شکان لە سەروەریی نیشتیمانی خۆیان دەزانن. بۆیە زۆر جار بە لەناوچوونی خۆیان دەنێپێش، لای ئەوان گرنگ ئەوەیە کوردستان ڕزگاری نەبێت و بە مافەکانی نەگات. بێجگە لەمانە، ڕای گشتیی و میدیای ئازاد لەم وڵاتانە نەگەیشتۆتە ئەو ئاستەی کە فشاری ڕاستەقینە لەسەر دەسەڵات دروست بکەن، وەک ئەوەی

که ئەمریکییەکان و میدیاکەیان کردیان لە کاتی جەنگی ڤێتنام. هەندێک سەرچاوە ئاماژە بەوە دەکەن کە لە ٤٠ ساڵی ڕابردوودا تورکیا زیاتر لە ٤ ترلیۆن دۆلاری لە شەڕی کوردستان سەرف کردووە. ڕای گشتی و میدیای تورکیا نەک هەر دژی شەڕ نین بەڵکوو تەواوی بزووتنەوەکەی کوردستان بە تیرۆریست لە قەڵەم دەدەن. حکومەتی عێراق لە پێناو لەناوبردنی بزووتنەوە چەکدارییەکەی باشووری کوردستان لە 1975 بەشێکی خاکی عێراقی بەخشیە ئێران. جمهوریی ئیسلامی سەرەڕای ئەوەی کە نزیک بە دە ساڵێکە لەژێر گەمارۆی ئابوورییە لەلایەن کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیی، بەتایبەتی ئەمریکا، هاوکات ڕێژەی ئاوسانی (التضخم) ئابووری لە ١٠٠٪ تێپەڕیکردوە کەچی لە هیچ شتێک ناسڵەمێتەوە لە ڕاوەدونان و کوشتنی کادیر و پێشمەرگەکان لەم دیو یان ئەو دیوی سنووری ڕۆژهەڵات.
هەر چۆنێک بێت، لە دیدی ئەوروپا و “دنیای ئازاد” خەباتی چەکداریی نەک هەر باوی نەماوە بەڵکوو زۆر بەدناو کراوە. لەیلا زانا و سەلاحەدین دەمیرتاش و عەبدوڵا ئۆجەلان هەرسێکیان سەرکردەی کوردن و لە کوردستانی بندەستی تورکیا خەبات دەکەن بۆ مافەکانی کوردستانییان. کەچی لەیلا زانا و دەمیرتاش لەبەرئەوەی توندوتیژیی بەکارناهێنن لە خەباتەکەیاندا کاتێک دەگیرێن، ئەوا هەموو ئەوروپا لەسەر کردارێکی لەو جۆرە لە دژی دەوڵەتی تورک بەجواب دێن و شەرمەزاری دەکەن. لە ڕاستیدا، دەمیرتاش لە ئەوروپا و ئەمریکا وەک ئۆبامای کورد ناسرابوو. کەچی ئۆجەلان لەبەرئەوەی وەک سەرکردەی گرووپێکی چەکداریی ناسراوە کە پەیڕەو لە شێوەی پارتیزانی دەکات، ئەوا نەک هەر لە کاتی گرتنی کەس بەرگریی لێ نەکرد بەڵکوو وڵاتانی ئەوروپا و ئەمریکا بەشێک بوون لە پلانی دەستگیرکردنی. پێش گیرانیشی، کاتێک چوو بۆ ئەوروپا نەک دوژمنانی کورد بەڵکوو دۆستەکانیشی بە هانایەوە نەهاتن.
بۆیە، کورد ئەگەر بیەوێت بە زمانی زەمانە بدوێت و دژایەتی ڕەوتی جیهانی نەکات دەبێت بە شێوازەکانی خەباتی خۆیدا بچێتەوە و بزانێت کە شێوە خەباتێکی باونەماو ناتوانێت گوێگر و پشتیوانی لە خەباتەکەی لە دنیای بڕیاربەدەست بۆ پەیدابکات.

شکستی بەردەوام

زۆربەی حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانی کوردستان خەباتی چەکداریان بە بەرزترین و شکۆدارترین قۆناغی خەباتی ڕزگاریی نیشتیمانیی بە جەماوەری کوردستان ناساندووە (لە بەشەکانی دیکە دەگەڕێینەوە سەر ئەم پرسە). لە هەمانکاتدا بە درێژایی مێژوو بانگەشەی ئەوە دەکەن کە هێزی پێشمەرگە (لێرە مەبەستمان پێشمەرگەی شاخە) تاکە هێزی

بەرگریکەرە نەک هەر لە کوردستان بەڵکوو لێ شەرەف و ناموسی کورد.
من لەو باوەڕەدام کە کوردستانییان دەبێت بە چاوێکی ڕەخنەگرانە و واقعیانەی دوور لە هەست و سۆزی کوێرانەی کوردانە بە مێژووی کوردستان-دا بچنەوە و بزانن ئایا بەڕاستی هێزی پێشمەرگە توانییەتی ئەم ئەرکە گەورەیە لە شاخ ببینێت؟ بە واتایەکی دیکە ئایا لە توانایدا بووە ئەم ئەرکە قورسە بخاتە سەر شان؟ بە خستنەڕووی چەند نموونەیەک هەوڵدەدین وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەینەوە.
مێژووی کورد پڕە لە نموونەی بە ئاکام نەگەیشتنی خەباتی چەکداریی. بزووتنەوەی چەکدارییەکەی 1974-1975 لە باشووری کوردستان نموونەیەکی زەقە. بە شایەدی هەموو لایەک گەورەترین بزووتنەوەی چەکداریی بووە لە کوردستان، بەتایبەتی لە بواری ژمارەی چەکدار و بەجەماوەریی بوونیدا. بزووتنەوەکە زیاتر لە ١٠٠ هەزار چەکداری هەبوو. ئەوە لەکاتێکدا بوو کە ژمارەی کورد لە باشووری کوردستان لەوکاتەدا لە دەوروبەری دوو ملیۆن بوو، ئەمەش بەو مانایەیە کە بەشی هەرە زۆری هاونیشتیمانیانی باشووری کوردستان، تەمەن لە ١٨ بۆ ٣٠ ساڵان، چەکداری بزووتنەوەکە بوون. سەرەڕای ئەوە، هەر لەگەڵ دەست پێ کردنی شەڕ لە ئازاری ١٩٧٤ تا ئازاری ١٩٧٥ ڕۆژانە لە پاشەکشەدا بوو. ئەوە بەو مانایە نییە کە هێزی پێشمەرگە لەو ماوەیەدا هیچ سەرکەوتنی بەدەست نەهێناوە بەڵکوو مەبەستمان ئەوەیە کە لەسەرەتای شەڕ، بۆ نموونە، لە بەرەی هەولێر چیای سەفین لەبەردەستی هێزی پێشمەرگە بوو، بەڵام دوای نزیک بە ساڵێک لە شەڕ، گەلی عەلی بەگ-یش گیراو و شەڕ لە نزیک ڕەواندوز دەکرا. لە ڕاستیدا ئەو هێزە گەورەیەی پێشمەرگە بەبێ شەڕ زۆربەی شارە گەورەکانی کوردستانی چۆڵ کرد. ئەگەر ئەو بۆچوونە قەبوڵ بکەین کە بزووتنەوەکە بە پلانێکی نێودەوڵەتی لەناوبرا، خۆ ناکرێ بەرگریی لە شکستە یەک لە دوای یەکەکانی لە مەیدانی شەڕدا بکرێت. ڕاستە سەرکەوتنی گەورەش بەدەستهاتووە لە پێکدادانەکاندا، وەک شەڕی هندرێن و دەیان داستانی قارەمانانەی هەموو شۆڕشەکانی کوردستان. بەڵام پێوەرە سەربازییەکان ئەنجام دەپێون. بە واتایەکی دیکە، بردنەوەی پێکدادان (معرکە) گرنگ نییە، بەڵکوو بردنەوەی شەڕ (حرب) گرنگە. ئەنجام لەسەر شەڕ ڕادەوەستێت نەک پێکدادان.
دوابەدوای شۆڕشی گەلانی ئێران لە 1979 بەشێکی زۆری خاکی کوردستانی ڕۆژهەڵات، بۆ شارە گەورەکانی وەک سنە، سەقز، بۆکان، مەهاباد، مەریوان، هتد، لە ژێر دەستی هێزی پێشمەرگەی ئەو بەشەی کوردستان بوو، حیزبی دیموکرات و کۆمەڵە. کەچی پێشمەرگەکانی حیزب و کۆمەڵە نەیانتوانی شەش مانگ زیاتر بەرگری لە شارە گەورە ئازادەکان بکەن.

تا ناوەڕاستی هەشتاکانی سەدەی پێشوو لێرەو لەوێ نەبێت پێشمەرگە لە ڕۆژهەڵات بوونێکی ئەوتۆی نەما. لەژێر فشار بنە و بارەگاکانیان هێنایە باشووری کوردستان. لێرە ئاماژەمان بەو کورت□-ش□ش□ چەکدارییانەی دیکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان نەکرد کە لە کۆتایی شەستەکانی سەدەی ڕابردوو سەریان هەڵدا و تەنیا چەند مانگێکیان خایاند چونکە کاریگەری□ی□کی ئەوتۆیان لەسەر ڕەوشی پرسەکان نەبوو، بەڵام هەر چۆنێک بێت ئەوانیش بەشێکن لە شکستی خەباتی چەکداریی.

لە ساڵی 1984 پە□□کە بانگی دەست پێ کردنی خەباتی چەکداریی ڕاگەیاند، پێش بزووتنەوەکەی ١٥ تەباخی پە+کە+کە، لەنێوان ١٩٢٠ تا ١٩٣٨، لانیکەم ١٩ بزووتنەوەی چەکداریی دیکە لە باکووری کوردستان شکستیان خواردبوو. ئەوان بانگەشەی ئەوەیان دەکرد کە دەرسیان لە هەڵەکانی شۆڕشەکانی پێش خۆیان لە باکوور و بەشەکانی دیکەی کوردستان وەرگرتووە، کەچی لە کۆتایی نەوەتەکان هێزێکی ئەوتۆیان لە باکووری کوردستان نەما کە شەڕی دەستەویەخە لەگەڵ داگیرکەری تورک بکات و لە قووڵای تورکیا گورز لە سوپای داگیرکەر بوەشێنێت، بەتایبەتی دوای دەستگیرکردنی ئۆجەلان، کە بەتەواوی سەرکردایەتی و بنکردایەتیان گواستەوە ناوچەکانی خواکورک و قەندیل لە باشووری کوردستان.

ڕاستە لەوکاتەوە بەبەردەوام خۆڕاگریی بێوێنەیان نواندووە لە دژی هێزەکانی تورکیا کە ساڵانە ئۆپەراسیۆن لە دژی گەریلاکان ئەنجام دەدات بەڵام نا بێت ئەوە لەبیر بکەین کە دەوڵەتی تورکیا ئەوە بۆ ماوەی بیست ساڵ دەچێت هێزە چەکدارەکانی پە=کە=کەی لە هێزێکی هێرشکەر کردووە بە هێزێکی بەرگرییکەر، ئەمەش بە هیچ شێوەیەک لەگەڵ ستراتیج و تاکتیکی شەڕی پارتیزانی یەکنا گرێتەوە. پارتیزانەکان دەبێت خۆیان بڕیار بدەن کە کەی شەڕ دەکەن، لە کوێ شەڕ دەکەن؛ ئەوە پارتیزانەکانن کە ئامانج دیاری دەکەن نەک دوژمن. بەڵام ئەوەی ئێستا لە خەباتی چەکداریی لە باکوور هەستی پێ دەکرێت و دەبینرێت هیچ خسڵەتی شەڕی پارتیزانی پێوەدیار نییە. دیارە هۆکارەکە زانراوە، ئەویش ئەوەیە کە هاوکێشەی هێز زۆر لارە بە لای داگیرکەری تورکیا، بەتایبەتی دوای گەشەپێدان بە فڕۆکەی بێفڕۆکەوان (درۆن).

درۆن بەتەواوی هاوکێشەکانی هێزی گۆڕی و یاسا و ڕێسای گەمەکانی ئاوەژوو کرد، بۆیە وەک چۆن لە بەشی ڕابردوو و لەم بەشەدا هەندێک هۆکارمان خستەڕوو کە چۆن خەباتی چەکداریی نەهام□ت□ن بووە بۆ خەڵکی کوردستان، بەهەمانشێوە، گەشەپێدان بە درۆن و باڵادەستی داگیرکەرانی کوردستان لەم بوارەدا، وەک ئاکامە نەرێنییەکانی دیکەی خەباتی چەکداریی، دەبێت ببنە مایەی بەخۆداچوونەوە و

هەڵسەنگاندنی ڕێبازەکانی خەبات. درێن خەباتی چەکداریی لە شێوەی پارتیزانی گەڕی بۆ شێوە لە تونێلەکان، ئەمە بۆ فەلەستینییەکانیش هەر ڕاستە. شێوە لە تونێلەکان زۆر زەحمەتە ببێتە مایەی وەگەڕخستن و ڕابەرایەتیکردنی جەماوەر، وەک چۆن چێ جیڤارا و فیدێل کاسترۆ لە کوبا؛ ماوتسی تۆنگ لە چین و هۆشی منە لە ڤێتنام، کردیان.

نموونەیەکی دیکەی زەقی بێتوانایی هێزی پێشمەرگە لە بەرگریکردن لە کوردستان خۆڕانەگریان بوو لەبەرابەر دژە-هێرشەکانی دەوڵەتی داگیرکەری عێراق دوای ڕاپەڕینەکەی بەهاری 1991. بێجگە لە بەرگرییەکی کورت لە توزخورماتوو و دەوروبەری کفری لە هیچ شوێنێکی دیکەی کوردستان هێزی پێشمەرگە بەرخۆدانێکی وای لە خۆ نیشان نەدا.

هیوادارم ئەم ڕوونکردنەوانە و خستنەڕووی ئەم ڕاستییانە وەک تانە و بێڕێزیکردن بە پێشمەرگە و گەریلا لێک نەدرێتەوە. من وەک پێشووتر ئاماژەم پێ کرد، گومانم لە دڵسۆزی و قارەمانی پێشمەرگە و گەریلاکان نییە. بەهەمان شێوە ئەو قسە و گفتوگۆیانە یەک زەڕە بێڕێزیی نییە بە خوێنی شەهیدەکان و ڕۆحی فیداکارانەی پارتیزانەکانی کوردستان، چونکە من ڕێزی بێپایانم هەم بۆ پێشمەرگە شەهیدەکان، هەم بۆ زیندووەکان، هەیە. پێشم وایە گەریلا و پێشمەرگەکان جوامێرترین و خۆنەویسترین ڕۆڵەکانی کوردستانن و ڕێزلێنان لە خوێن و ڕابردوویان ئەرکی هەموو کوردستانییەکە.

بەڵام، من پێم وایە ڕەخنە لە خۆگرتن و هەڵسەنگاندنی واقعیانەی ڕابردوو، یەکەم هەنگاوە بۆ تێپەڕاندنی ئەو ناهامەتییانەی بەسەر هەر نەتەوەیەک دێن.

ڕاستییەکی تاڵ هەیە دەبێت درکی پێ بکەین ئەویش ئەوەیە کە داگیرکەرانی کوردستان توانای سەربازیی و لۆجستیکی و تەکنۆلۆجیای شەڕیان زۆر لە هێزی پێشمەرگە و گەریلا زیاترە. پێشمەرگە بە کلاشینکۆف چی پێ دەکرێت لەگەڵ هەلیکۆپتەر و فڕۆکەی جەنگی و دەبابە، ئێستا درۆنیشی هاتە سەر. ورەو لەخۆبردویی چین لەبەرابەر چەکی کیمیاوی و درۆن. دەبێت دیسان ئەوە بڵێم من لێرەدا مەبەستم هێزی پێشمەرگە وەک هێزێکی سەربازی ڕاهێنراوی پڕچەککراو نییە، وەک ئەوەی کە لە هەرێمی کوردستان یان لە ئیدارەی خۆسەری لە ڕۆژاڤا دەکرێت بکرێت بەو هێزە ئەگەر یەکبخرێت و ڕێگەی پێبدرێت، بەڵکو مەبەستم هێزی پێشمەرگە وەک هێزێکی پارتیزانی گەڕیدەیە لە شاخەکان. دیارە نابێت ئەوەش لەبیر بکەین کە هێزی پێشمەرگەی هەرێمیش ڕێگەی پێنادرێت خۆی پڕچەک بکات، ئەوە ساڵانێکە حکومەتی مەرکەزی عێراقی لە هەوڵی سنووردارکردن و تواندنەوەی هێزی پێشمەرگەیە لەناو سوپای عێراق-دا.

هەم هێزی پێشمەرگە، هەم گەریلاکانی کوردستان، کە بۆ بەرگریکردن لە

کوردستان لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردووەوە دروست کراون، لە کاتە هەرە پێویستەکان وەک ئەنفالکردنی کورد لە باشوور لە کۆتایی هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو؛ ڕەشەکوژیی خەڵکی کوردستان لە ڕۆژهەڵات لە سەرەتای هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو؛ لە ڕووخاندن و چۆڵکردنی زیاتر لە چوار هەزار گوند لە باکوور لە نەوەتەکانی سەدەی ڕابردوو، نەیانتوانی کورد لەو نەهامەتیانە بپارێزن. ئەوە مانای ئەوە نییە کە پێشمەرگە بێ ورەبوون، ترسنۆک و خۆڕاگرنەبوون، بەڵکوو ئەمە ئەوە دەگەیەنێت کە ئەو ئەرکە زۆر قورسترە لەوەی پێشمەرگە و گەریلا بتوانن پێی هەڵبستن. بەکورتی هەموو ئەو کارەسات و نەهامەتیانە ئەوە دەگەیەنێت کە خەباتی چەکداریی شەڕێکی دۆڕاوە و شێوازێکی نەزۆکە بۆ خەباتی ڕزگاریی نیشتیمانیی.
لە بەشی داهاتوودا بۆ ئیزافەی قسەکردن لەسەر چەند نەهامەتییەکی دیکە وەک ئاکام و دەرکەوتەی خەباتی چەکداریی، شرۆڤەی ئەوە دەکەم کە بۆچی داگیرکەرانی کوردستان حەز دەکەن کە کورد دەست بۆ چەک درێژ بکات و پەیڕەو لە خەباتی چەکداریی بکات.

پوختەیەک لە کتێبی "لەشفرۆشە یاخیبووەکان: شەڕ بۆ مافی کرێکارانی سێکس".. ئامادەکردنی گۆران عەبدوڵا

"Revolting Prostitutes: The Fight for Sex Workers' Rights"

نووسینی مۆلی سمیس و جونۆ ماک:

شوێنی بڵاوکردنەوە: لەندەن

٢٠١٨

دەزگای چاپی ڤێرسۆ

ئامادەکردنی گۆران عەبدوڵا

پێشەکی

ئەم کتێبە سەرەتا لە ٢٠١٨ لە لەندەن لە لایەن دەزگای چاپی (ڤێرسۆ

)وە بە زمانی ئینگلیزی چاپکراوە. دواتریش لە ساڵی ٢٠٢٠ دووبارە لەلایەن هەمان دەزگاوە چاپکراوەتەوە.

ئەم کتێبە لە هەشت بەش پێکهاتووە. وەک بەڵگەیەکی سیاسی و ڕێبەرێکی کردەیی داڕێژراوە و خزمەت دەکات بە تێگەیشتن بە مافەکانی کرێکارانی سێکس لە چوارچێوەی بزووتنەوە فراوانترەکانی دادپەروەری کۆمەڵایەتی. جەخت لەوە دەکاتەوە کە مافەکانی کرێکارانی سێکس جیاناکرێتەوە لە کێشەکانی تری دادپەروەری کۆمەڵایەتی، لەوانە مافەکانی کرێکاران، مافەکانی کۆچبەران، دادپەروەری ڕەگەزی و یەکسانی ئابووری.

نووسەرەکان لەم کتێبەدا جەخت لە باشترکردنی ژیانی کرێکارانی سێکس دەکەنەوە، هەروەها چارەسەرکردنی چەندین کێشەی تری هاوشێوە، نەک تەنها تەرکیزکردن لەسەر باری یاسایی کاری سێکس. ئەوان بەڵگە بە ڕێبازێکی گشتگیر دەهێننەوە کە هەم کەمکردنەوەی زیانی دەستبەجێ و هەم گۆڕانی سیستەماتیکی درێژخایەن لەخۆ دەگرێت.

خاڵە سەرەکییەکانی ئەم کتێبە:

١. ڕوانگەی مافەکانی کرێکارانی سێکس

- کتێبەکە لە ڕوانگەی مافەکانی کار و کەمکردنەوەی زیانەوە باسی کاری سێکس دەکات.
- لەلایەن کرێکارانی سێکسەوە نووسراوە، تێڕوانینی ڕاستەوخۆ لەسەر پیشەکە پێشکەش دەکات.
- جەختدەکات لەسەر گرنگی گوێگرتن لە کرێکارانی سێکس.

٢. شیکردنەوەی مۆدێلە یاساییەکان

- چەند ڕێگەیەکی یاسایی جیاواز بۆ کاری سێکس لە جیهاندا تاوتوێ دەکات:
- تاوانبارکردنی تەواو.. نموونە: زۆربەی وڵاتانی ئەمریکا، باشووری ئەفریقا و کینیا . لێرەدا کڕیار و فرۆشیار هەردوو تاوانبارن.
- مۆدێلی نۆردیک یان بە مۆدێلی سویدی ناسراوە، تاوانبار کڕیارە نەوەک فرۆشیار. سوید، نەرویج، فەرەنسا، ئایسلاند و کەندا.
- یاساییکردن.. نموونە: ئەڵمانیا، هۆڵەندا، نیوزیلاند، نەمسا و نیڤادا لە ئەمریکا.

- ب□گ□ دەهێنێتەوە بەوەی بەیاسایکردنەوە دۆخی سەلامەتتر بۆ کرێکارانی سێکس دەڕەخسێنێت.

۳. شیکردنەوەی لایەنە پەیوەندیدارەکان

- لێکۆڵینەوە لەوە دەکات کە چۆن کاری سێکس پەیوەندی هەیە لەگەڵ:
- کۆچکردن و سنوورەکان
- ڕەگەز و چین
- جێندەر و سێکسواڵێتی
- هەژاری و نایەکسانی ئابووری
- تیشک دەخاتە سەر ئەوەی چۆن گروپە پەراوێزخراوەکان زیاتر کاریگەریان دەکەوێتە سەر لەو بوارەدا.

٤. سەلامەتی و مافەکانی کرێکاران

- باس لەوە دەکات چۆن تاوانبارکردن، مەترسییەکان بۆ کرێکارانی سێکس زیاد دەکات
- سەلامەتی شوێنی کار و مافەکانی کار تاوتوێ دەکات
- باسی خۆپاراستن لە توندوتیژی و دەستگەیشتن بە چاودێری تەندروستی دەکات
- جەخت لەسەر پێویستی ڕێکخراوە کرێکارییەکان دەکات

٥. ڕەخنە لە سیاسەتەکان

- ڕەخنە لەو سیاسەتانە دەگرێت کە بانگەشەی “ڕزگارکردنی” کرێکارانی سێکس دەکەن
- بەرەنگاری تێگەیشتنە هەڵەکان دەبێتەوە دەربارەی بازرگانیکردن بە سێکسەوە.
- شیکردنەوە بۆ کاریگەری سیاسەتەکانی دژە-کۆچبەری لەسەر کرێکارانی سێکس دەکات
- پرسیار لە ڕێکاری “کۆتایی هێنان بە خواست” دەکات

٦. پێگەی ئابووری

- کاری سێکس لە چوارچێوەی سیستەمە ئابوورییە فراوانترەکاندا دادەنێت
- باس لەوە دەکات چۆن هەژاری کاریگەری لەسەر چوونە ناو کاری سێکس هەیە
- ڕۆڵی کار لە سەرمایەداری تاوتوێ دەکات
- باسی مانەوەی کاری سێکسی دەکات

۷. سیاسەتی فێمینیستی

- هاوڕایە لەگەڵ ڕوانگە فێمینیستییە جیاوازەکان سەبارەت بە کاری سێکس
- ڕەخنە لە هەندێک لق و پۆپی بیرکردنەوەی فێمینیستی دەربارەی لەشفرۆشی دەگرێت
- بانگەشە بۆ ڕێبازێکی فێمینیستی هاوفکر دەکات

۸. چارەسەری کردەیی

- پێشنیاری گۆڕانکاری سیاسەی بەرجەستە دەکات
- جەخت لەسەر ڕێبازی کەمکردنەوەی زیان دەکات
- داکۆکی دەکات لە:
- نایاساییکردن
- مافەکانی کار
- دەستگەیشتن بە چاودێری تەندروستی
- مافەکانی کۆچکردن
- دادپەروەری ئابووری

بە گشتی، کتێبەکە وەک هەڵگری میتۆدی فیکری و سیاسی بزووتنەوەی کرێکاری مۆدرن کار دەکات، کە تێیدا چالاکوانان داوای یەکگرتنی هەموو کرێکاران دەکەن لە خەباتێک دژی سەرمایەداری، بە بەکارهێنانی کەناڵە بیرۆکراتییە بەرجەستەکان لە جیاتی ڕووخاندنی تەواویان، لە ناوبردنی پێکهاتەکانی دەسەڵاتی چەوسێنەر لە ڕێگەی دەستگەیشتن بە زەمینەیەکی دادپەروەرانە و گرتنەبەری ڕێگەی میانڕەو لە کەمکردنەوەی زیان لەگەڵ بەهێزکردنی سەربەخۆیی کەسی.

دەرەنجام

کتێبەکە بەڵگەنامەیەکی گرنگە بۆ تێگەیشتن لە خەباتی کرێکارانی

سێکس و پێشنیارکردنی چاکسازی یاسایی و کۆمەڵایەتی بۆ پاراستنی مافەکانیان. سەرباری ئەو لایەنانە هەڵگر و گێڕەرەوەی کۆمەڵێک چیرۆکی دڵتەزێنە.

Nov 10, 2024

دیدار لەگەڵ شێوەکار ئیڤان نەجمەدین.. هەڤپیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

شێوەکار ئیڤان نەجمەدین: ڕەنگ بۆ تابلۆ زۆر گرنگە من زۆر ئارەزووی تێکەڵکردنی ڕەنگەکان دەکەم
شێوەکار ئیڤان نەجمەدین: وانەی هونەر بۆ قوتابیان گرنگە بۆئەوەی بیرۆکەو داهێنان لە گشت بابەتەکاندا بکەن
خاتوو (ئیڤان نەجمەدین ساڵح)، هەر ل□ تەمەنی منداڵییەوە خوولیا و ئارەزووی هونەری وێنەکاشانی هەبووە لە قوتابخانە بەشداری سەرجەم پیشانگاکانی کردووە ئەو حەزو و ئارەزووە وای لێکردوە بچێت□ ئەکادیمیای هونەرەجوانەکانی هەولێر بەشی شێوەکاری هەرلەپێناو برەودانی زیاتر بە بەهرەکانی توانی لە ساڵی 2023 بروانامەی ماستەر لە هەمان بواردا بەدەست بهێنێت بۆماوەی چوار ساڵ لەیەکێك لە قوتابخانەکانی شاری هەولێر مامۆستای پەروەردەی هونەر بووە …لەئێستادا مامۆستایە لە زانکۆی موسڵ ئێمەش بەباشمان زانی بەچەند پرسیارێك بەسەریبکەینەوە.
هەڤپیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

***سەرەتا شێوەکار ئیڤان چۆن خۆی بە خوێنەرانمان دەناسێنێت، چۆن ئاوێتەی هونەری شێوەکاری بوویت؟**

- من شێوەرکا (ئیڤان نەجم دین ساڵح)، دەرچووی کۆلێژی هونەرەجوانەکانم لە ساڵی 2019، هەروەها ماستەر لە 2023

بەدەست هێناوە لە هەمان بواردا لە ئێستا مامۆستای هونەرم لە یەکێك لە قوتابخانەکانی شاری هەولێر. ئەوەی ڕاستی بێت هەر لە تەمەنی منداڵیمەوە حەزو ئارەزووی زۆرم هەبوو بۆ وێنەکێشان لە هەموو قۆناغەکانی خوێندنم چالاکانە بەشداریم لە پیشانگاکانی قوتابخانە دەکرد،هەرئەو حەزو ئارەزوەش وای لێکردم بڕیاربدەم دوای تەواوکردنی پۆلی 12 بچمە کۆلێژی هونەرەجوانەکان بەشی شێوەکاری بۆ ئەوەی پەرە بەتواناکانم بدەم لەوە زیاتر بەشێوەیەکی ئەکادیمی فێری ئەلف و بای وێنەکێشان ببم.

- **بەڕێزت زیاتر لەسەر کامە قوتابخانەی هونەری کاردەکەیت؟**
- من لەسەرەتای منداڵیم، ئارەزووی زۆرم لەوردەکاری وێنەکێشان هەبوو،وە هەر لە سەرەتایی کۆلێژیش زیاتر لەسەر قوتابخانەی ڕیالیزم کارەم دەکرد، لە ئێستاش زۆربەی کارەکانم پۆرترێتن بە شێوازی ڕیالیزم وێنە دەکێشم.

***کامەن ئەو هونەرمەندە شێوەکارانەی کاریگەریان لەسەر تۆ هەبووە یاخود سەرسامی بە کارەکاریان؟**

- زۆرن ئەو هونەرمەندانەی کارەکانیان جوانن وسەرنجی منیان ڕاکێشاوم بۆ نموونە لە هونەرمەندە جیهانیەکان(ئێدوارد مانێ و ڤانکوخ) بە تایبەتی، لە هونەرمەندە کوردەکانیش (خەیری ئادەم، ،محەمەد ئیسماعیل، عەبدولڕەحمان میرزا زۆر بەکارەکانیان سەرسامم.

***دووخاڵی سەرەکی لە زۆربەی تابلۆکان بوونی هەیە (ناڕوونی و جوانی)، بینەر چۆن دەتوانێت لە تابلۆکان بگات بۆ ئەوەی شیکردنەوەی بۆ بکرێت؟**

- زۆربەی تابلۆکان لە ڕوویی ڕەنگ و تەکنیکەکان چێژ بە بینەر دەبەخشێت لەلای هەر کەسێکیش ڕەنگە تێڕوانینی جیاوازی لا دروست بێت مەرج نیە کەسێك شیکردنەوە بکات بۆ ئەوەی چەمك و پەیامی تابلۆکە بگەیەنێت . جوانی لەلایی هەر کەسێك بە جۆرێکە ناڕوونی بە پێی کار وتەکنیکی هونەرمەندەکەیە هەندێکیان بابەتەکە دیارە لەسەر چی کراوە بەشێکی تریان بینەر دەتوانێت لەڕێگەی ڕەنگ وشێوازی کارکردن لە بابەتەکەحاڵی بێت.

***تەکنەلۆژیای سەردەم بۆ نیگار کردنی تابلۆکانت بەکار دەهێنیت؟ بۆنموونە بەرنامەکانی کۆمپیوتەر؟**

- نەخێر، لەبەرئەوەی کارەکانم پۆرترێتن دەست کاری وێنەکە

ناکەم، بەڵام ئەگەر لە داهاتوودا پێویست بکات بەکاری دەهێنم وەکو فۆتۆشۆب کە ئێستادا زۆرێك لە هونەرمەندان سوودی لێوەردەگرن.

***ڕەنگ مادەیەکی سەرەکی هەر تابلۆیەکە چۆن دەڕوانیتە کاریگەری ڕەنگەکان لە تابلۆیەکانت؟**

- بەدڵنیاییەوە ڕەنگ بۆ تابلۆ زۆر گرنگە هەر بۆیە من زۆر ئارەزووی تێکەڵکردنی ڕەنگەکان دەکەم لە پۆرترێتەکانمدا بۆ ئەوەی ڕووخسار و ناخی کەسەکە ڕەنگ بداتەوە لەکارەکەمدا هەروەها نەرمی و وردەکاری تێیدا بەڵام بەکارهێنانی بۆهەرتابلۆیەك دەبێ بەشێوەیەکی زانستی بەکار بێت ،لە خزمەت ناوەڕۆکی تابلۆیەکەدا بێت.

***چوار ساڵ مامۆستای پەروەردەی هونەری بوویت، کاریگەری وانەی هونەر بۆقوتابیان چۆن دەبینیت ؟**

- ڕۆڵی وانەی هونەر لە قوتابخانەدا زۆر گرنگە بۆ ئەوەی لە قۆناغی بنەڕەتی قوتابیان ئاشنابن بە زۆربەی تەکنیکە هونەرییەکان قوتابیانیش زۆر حەزوو ئارەزوویان بۆ وانەکە هەیە.. من بۆ ماوەی (4) ساڵ مامۆستای وانەی هونەر بووم ئەزموونێکی باشم هەیە بەتایبەتی لە قۆناغی بنەڕەتی لە هەرسێ بازنەی خوێندن هەوڵم داوە زۆرترین کاری هونەری بکەن، قوتابیان بەهرەکانی خۆیان بدۆزنەوە لەگەڵ هەر تەکنیکێکدا،هەروەها ڕێگایەکی گرنگە بۆ بیرۆکەو داهێنانیان لە گشت بابەتەکاندا .

***تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان تاچەند سوودیان هەبووە لە بڵاوکردنەوەی زانیاری و چالاکییە هونەرییەکان؟**

- لە ئێستادا کە سەردەمی تەکنەلۆجیایە زیاتر لە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان بابەتەکان بڵاودەکرێنەوە. بۆ کاری هونەری زۆر گرنگە چونکە بینەری زیاتری دەبێت لەوەی بۆ کردنەوەی پێشانگایەك زۆر کەس دەتوانێت بینەری کارەکانت بێت و سەرنجی خۆیان بخەنە ڕوو.

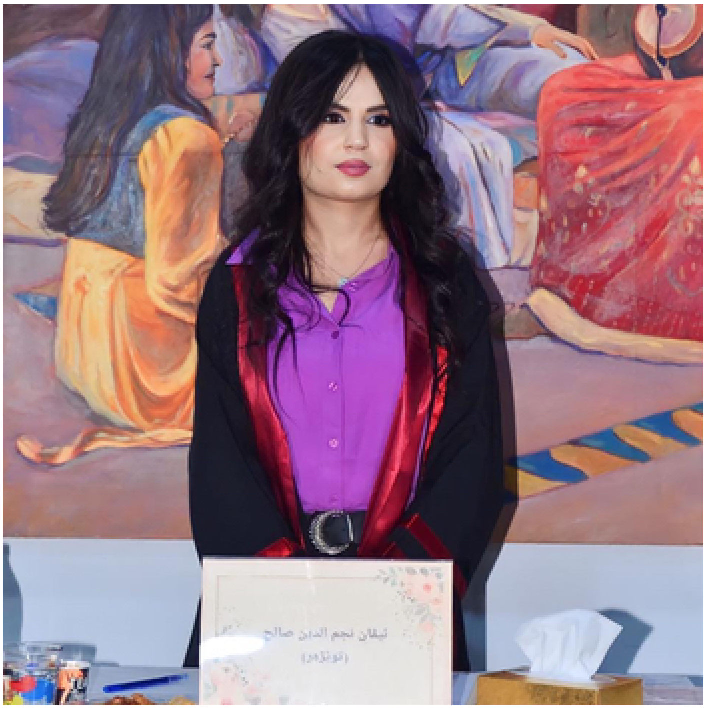

بۆچی دەنووسین؟.. د. موحەممەد گەڵاڵەیی

هەموو نووسینێك پەیامێكی هەیە، بەڵام لە ئامانجێكی دیاریکراو بۆ خزمەتی گشتیی و هەندێجاریش بۆ ئامانجێکی تایبەتی کەسی بەدەر نییە، ئەگەر بێینە سەر هەقیقەت غەدر لە شاعیرەکانیش کراوە، کە بە زەردەخەنەوە بۆ چەند مەبەستێکی شاراوە و نەزانراو پێیان دەوترێت: (المعنى في قلب الشاعر)، بەڵام ئەگەر دەستەواژیێکی وەك (الغاية في قلب الكاتب)یش هەبوایە ئەوا هاوکێشەکە هاوسەنگتر دەبوویەوە، خۆ هەندێجاریش ڕێکدەکەوێ، کەوا شاعیرێك نووسەرێکی بە ناوبانگ بێت بە تایبەتیی لە ژانرەکانی نووسینی ڕۆمان و چیرۆك..هتد دا.

جا بۆیە؛ با بێینە سەر کرۆکی نووسینەکەمان، کە هەندێجار دەگوترێ: نابێت نووسین لە پێناو نووسین بێت!، بەڵێ؛ نابێت نووسین هەر بۆ کەڵەکردنی ووتاری دووبارە، سواو و دزراو بێت..!

ئەی کەواتە نووسین لە پێناوی چ ئامانجێك دابێت و بۆچی پیتەکان دەخەینە پاڵ یەکتری و وەك نووسینێك بڵاویان دەکەینەوە؟

بەڵێ؛ گونجاوە نووسین هەندێك لەم ئامانجانەی خوارەوەی هەبێت:

بۆ زیادکردنی کۆمەڵێك مەعریفە و زانینی نوێ و نەبیستراو بێت بۆ

خوێنەران.
بۆ دەرخستنی کۆمەڵێك ڕاستی و نەزانراوی سەردەمی خۆی بێت.
بۆ خستنەڕووی کێشەیێکی ڕەوا و چارەسەرێکی ڕوون و ڕەوان بێت.
بۆ هێناکایەی گفتوگۆیێکی سەردەمیانە و ڕەخنەیی پڕ بەرهەم و بە جووڵە بێت.
بۆ بەرگریکردن لە هەق و ڕاستی مافخوراوان بێت.
بۆ فراوانکردنی پەراوێزی ئازادی بیر و ڕا گۆڕینەوە و ڕەخنەگرتن بێت.
بۆ هەڵڕشتنی ڕق و بڵاوکردنەوەی شەڕ و ئاژاوە نەبێت.
بۆ خۆ دەرخستن، هەڕاجکردن، هەرزانکردن بیروبۆچوون و نرخی نووسین نەبێت.
بۆ ستایشی زاڵم و ستەمکار نەبێت، کە ڕەوایەتیی بە هەموو نا دادییەك و زوڵمێك بدات.
لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە: بۆ سەلماندنی کۆیلە بوونی نووسەر نەبێت.
هەر بۆیە نووسین بەرپرسیاریەتییە، پێش ئەوەی خاوەنداریەتی لەو وشانە بکرێت، کە بە قەڵەمی نووسەرێك یان هەر کەسێکی ترەوە دەنووسرێن، بەڵکوو بەرپرساریەتییێکی ئەخلاقی ویژدانییە ئینجا ئاینیی، نیشتمایی و مرۆڤدۆستییە، چونکە نووسین لە ناخی ویژدان و ئەخلاقی نووسەر وەك مرۆڤێکی ڕیزلێگیراو سەرچاوە دەگرێت، هەر بۆیە ئەو نووسینەی کە لە ئەخلاق، کەرامەت و ویژدانێکی زیندووەوە سەرچاوەی گرتبێت ئەوا بۆ سەدان و هەزاران ساڵ دەمێنێتەوە، بەڵام ئەگەر بەپێچەوانەوە بێت ئەوا دیارە لەچییەوە سەرچاوەی گرتووە؟ و سەرئەنجامەکەی ئەوە دەبێت، کە لە مێژوودا تەنها شەرمەزاری بۆ نووسەرەکە دەمێنێتەوە، نموونەی زۆر زیندووش لە ئێستا و ڕابردوودا هەن و بۆ داهاتووش هەر دەبن. کەوا وەك: نووسەرانی دەرباری پادشا و سوڵتانەکان لە مێژووی مرۆڤایەتییدا هەژمار دەکرێن.

بۆ ئەوانەی کە ئەمەریکییەکان

بە گەمژە دەزانن.. زاهیر باهیر

لە سەروبەری هەڵبژاردنی دۆناڵد ترامپ-دا سەدەها وتار و توێژینەوە و لێکۆڵینەوە نوسراوە و کراوە سەبارەت بە دەنگدانی ئەمریکییەکان بە ترامپ لەبری هارس ، بەتایبەت ژنان کە ترامپ بە دوژمنی ژنان ناسراوە.

بەڕای من هیچ گەلێك/ نەتەوەیەك ، هیچ تاکێک گەمژە نییە کە بەرژەوەندی خۆی نەزانێت ، بە دڵنیاییەوە گەر لە ڕۆشبیران و توێژەرەوە سیاسییەکان زیرەکتر نەبن ئەوە لەوان کەمتر نین . ئەمە نەك هەر بۆ ئەمەریکییەکان و کورد ڕاستە بەڵکو بۆ هەموو میللەتێك ڕاستە . دروستیی ئەمەش لەوەدایە کە ئەوەی ڕا بە هەڵبژاردنی سەرۆکێك یا حیزبێك دەدات تەماشای بەرژەوەندی خۆی دەکات. لەوانە بەرژەوەندی ئابووریی ، پاشخانی خێزانی و کۆمەڵایەتی ، دینی ، کولتور ، تێروانین لە ڕابوردو و ئێستا و بەتایبەت داهاتوش . زۆرن ئەو هۆکارانەی کە بنەمای دەنگدانن.

قسەی من زیاتر لەسەر ئەمریکییەکانە کە ڕۆژانە لە ماڵپەڕە کوردییەکان و پەیجەکانی فەیسبووکدا دەیبینین کە چۆن نوسەر و پێستنوس و دیمانەکار بۆ خەڵکی ئەمەریکیدا دەڕشێنەوە ، بە بێ ئەوەی کە دوی بارودۆخی ژیانی خەڵکی ئەوێ کەوتبێت، بێ ئەوەی زمانەکی دیکە زیاتر لە کوردی بزانێت ، بێ ئەوەی پەنا بۆ ئامارێك بەڵگەیەك بۆ پاڵپشتکردنی قسە و بۆچوونەکانی ببات.

وەکو وتم خەڵکی بە هۆکاری جیا جیا دەنگ دەدات و سەرۆکێك یا حیزبێك هەڵدەبژێرێت . لەو هۆکارانەی کە من لەو وتار و توێژینانەوە لێیان حاڵی بووم زۆرن کە بڕێکیان سەرەکین و ئەمانەن:
لە سەدا 45 خەڵکی ئەمەریکی بار و دۆخی ژیانیان لە 4 ساڵ لەمەوبەر باشتر نییە، ڕێژەی هەڵئاواسانی پارە بەرزە . هەردوولایان واتە ترامپ و هارس پەنایان بە ملیاردێرەکان دەبرد بۆ هاوکاری داراییان بۆ بەردەوامیدان بە کەمپینەکەیان . کەمپینەکەی ترامپ یاخود مانیفێستەکەی زۆر ڕوون و ئاشکرا و بێ شاردنەوە بوو : لەسەر پرسی ئیسرائیل و فەلەستینییەکان، لەسەر شەڕی ڕوسیا و ئۆکرانیا ، لەسەر پرسی ژنان و لەباربردنی کۆرپەلە ، لەسەر پرسی ترانس و هاوڕەگەزخوازان ، لەسەر کەسانی پەنابەر و کۆچبەر ، لەسەر پرسی باخ و گومرگ ، لەسەر پرسی پەیوەندی نێودەوڵەتی و سەرکردەکانی وڵاتانی جیهان ، لەسەر پرسی ناتۆ، لەسەر دەرکردنی زۆرێك لە کەسانی مشەخۆر و ناپێویست لە کۆشکی سپی و شوێنی تردا ، لەسەر پرسی ژینگە … لەسەر هەر هەمووی هەلوێستی ترامپ روون و ئاشکرابوو

، بەڵام مەرجیش نییە هەموویان جێ بەجێبکات.
هەرچیش کەمپەینی هارس بوو ، هەڵویستێکی ڕونی لە کێشە و شەڕی ئیسرائیل و فەلەستین نەبوو ، بەم هۆکارەش بڕێکی زۆری دەنگی لەناو کۆمۆنێتی عەرب و موسڵماناندا بە تایبە لە ولایەتی موشیگاند لە دەستدا . لە پرسی ئۆکرانیادا هەنگاوێکی جیاواز لە بایدن لە چونێتی کۆتایهێنانی ئەم شەرە دۆڕاوەی ئۆکرانیا نەبوو ، بە دەگمەن قسەی لەسەر ژیانی خەڵکی دەکرد و لە سەر پێداویستییەکانیان.
هەڵوێستێکی شلۆق و سەقەتی هەبوو لەسەر ناتۆ و لەسەر سەرۆکی تورکیا و عێراق و سعودییەوە و ئێران و زۆر شوێنی دیکە. شتێکی نوێی کاربڕ یا کردەیی لە بەرنامەکەیدا نەبوو.
خەڵکی دێت لبە زۆری لەو ڕوانگەیەوە دەنگ دەدات نەك لە ڕوانگەی ڕەنگی پێست و تەمەن و سەر بە چ پارتێکە. دوای ئەوەش خەڵکی دابەش بووە بەسەر توێژاڵی جیاجیادا کە لەو پەناگەیەوە قسە دەکات و ڕادەدات. هەروەها دین لە ئەمەریکادا بەهێزە بۆیە زۆرێ لە ژنان لەگەڵ لەباربردنی کۆرپەلەدا نین ، لەگەڵ پرسی هاوڕەگەزخوازو ترانس و جێندە ئایدێنتەتی و هاوسەرگیری لە نێوانی هەمان ڕەگەزدا نین .
دوای ئەمەش خەڵکی ژیانی زۆر خراپ بووە ئەویش بە هۆی شەڕی ئۆکرانیا و ڕوسیاوەیە بۆیە ئەمان دەیانەوێت شەڕەکە بوەستێت ، ئۆکرانیا زەوی و هەیبەتی دەدۆڕێنێت، یا نایدۆڕێنێت لای ئەوان شتێك نیە ، کوردواتەنی کچی خۆیان ناکەنە قوربانی کوڕی خەڵکی . بزنسی بچوك و دەستگێڕ و هەتاهەندێك لە کۆمپانیا گەوەرەکانیش دەیانەوێت کە گومرگ لەسەر هاوردەی دەرەوەی ئەمەریکا بەتایبەت وڵاتی چین کە مەترسی لەسەر ئابووری ئەمەریکا داناوە زۆر بەرز بێت تاکو ئەو دەرگایە بەسەر چین داخەن بۆ ئەوەی کاڵاکانی خۆیان سەرف بکەن . مووچەخۆر نایەوێت باجی لەسەر بەرزبکرێتەوە. دایکان و باوکان نایانەوێت ئەمەریکا شەڕێکی دیکە دروست بکات یاخود بئاڵێت لە شەڕێکی دیکەوە تاکو منداڵەکانیان لە دەست بدەن و هاوکاتیش ئەوەندەی دیکە ژیانیان گرانتر بێت . نایانەوێت کولتوری ئیسلامی بەسەریاندا زاڵببێت و ژیانیان لێ تاڵ بکرێت ، ویلایەتەکانیش وەکو سعودییەو و ئێران و ئەفغانستان و پاکستان و عیراق و … تدی لێبێت، خەڵک شەریعە و مەحکەمەی ئیسلامی ناوێت .
هەموو ئەمانەیە کە لە ئەمەریکادا دەنگی بۆ ترامپ زیاد کرد تاکو بە هارس . جا پرسیارەکە ئەمەیە ئایا ئەمەریکییەکان دەبەنگ و گەمژەن یاخود ئەوانەمان کە هیچ نازانین و لە خۆمانەوە دەنوسین و ئەم نەتەوە و ئەو کەس ئەو لایەن بە گەمژە دەزانین ؟ ئایا خودی خەڵکی خۆی بەرژەوەندی خۆی دەزانێت یا ئێمە کە لەدەرەوەی ژیانی

ئەوانین؟
ئەم پرسە لە کورستانیشدا هەر وا بووە خەڵکانێک کە دەنگیان بە یەکێتی یا پارتی یا نەوەی نوێ ، یا ئیسلامی داوە گەمژە نەبوون و نین ، خۆیان بەرژەوەندی خۆیان لەمن لە کەسانی دەرەوەی من باشتر دەزانن . خەڵکی زیرەکن لە پێگەی ئابووری و دارایی و ئەوانەی سەرەوە کە باسم کردن دەنگ دەدەن .
نموونەیەکی بچوك : پێش هەڵبژاردنەکەی کوردستان لە یەکێک لە تەلەفونەکانما بۆ دایکم ، لێم پرسی دایە دەنگ بە کێ دەدەیت؟ لە وەڵامدا وتی دەنگ بە باڤڵ و یەکێتی . وتم بۆچی دایە؟ وتی باڤڵ دەستی هەموو مافیاکانی کورت کردۆتەوە هەموویان چونەتەوە پێستەکەی خۆیانەوە ، دوو: وتی باڤڵ لەگەل حکومەتی عێراق دا ڕێکەوتووە موچەی خانەنشینی چوارقات کردوە . وتی من خانەنشینییەکەم نزیکە 50 دۆلار بووە ئێستا دەبێت بە 200 دۆلار ، بۆیە دەنگی پێدەدەم . دەی قسەیەکی بۆ من نەهێڵایەوە گەرچی من پێم نەدەوت دەنگ مەدە یا دەنگ بە لایەنێکی دیکە بدە. ژنێکی نەخوێندەواری نزیکەی 85 ساڵ لە من باشتر بیردەکاتەوە تاکو گەر پێی بڵێم نا دەنگ مەدە یا بەم و بەوی بدە . دیارە هەموو کەسێك وەکو دایکی من وریایە بۆ بەرژەوەندی خۆی و هەر لەو پێگەیەوە دەنگ دەدات .

زاهیر باهیر
10/11/2024
Zaherbaher@com

جیهان کێشەی کوردپشتگوێ دەکات – تا کەی ناچار بین باجی بێدەنگی ئەوە بدەین؟.. شەم شەمەیی ساڵح

دەیان ساڵە کورد لە پێناو مافە ڕەواکانی خۆی و مافی سەرەتای

ژیانەکی شکۆمەندانەدا خەبات دەکات. ئێمە توانیمان خۆمان دەرباز کەین لەهەرە قۆناغە سەختەکان ،لە جینۆساید و ئاوارەبوونی زۆرەملێ و چەوساندنەوەی سیستماتیکی . بەڵام ئێستاکەش شەڕێکی بێدەنگی بەرامبەرمان بەڕێوەدەچێت – شەڕێک لە پشت بیانووی دیپلۆماسی و بەرژەوەندی ئابووری و هاوپەیمانی سیاسییەوە شاراوەتەوە. ڕەجەب تەیب ئەردۆغانی فاشیست، سەرۆک کۆماری تورکیا لە مێژە سیاسەتێکی دڕندانەی دژ بە کوردی گرتەتە بەر، لە هێرشی سەربازیوە بگرە بۆ سەر خەڵکی سڤیل تا سڕینەوەی تەواوەتی کولتوور و ناسنامەی ئێمە بەخۆدەگرێت. پرسیارەکە ئەوەیە – بۆچی جیهان بێدەنگە؟

دەسەڵاتێک کە بێ شەرمانە پاساو بە چەوساندنەوە دەزانێت

تورکیا لە سەردەمی سەرکردایەتی ئەردۆغان شەڕی تیرۆری کردە بەرگو بەهانەیەک بۆ ئەنجامدانی دڕندەیی بەرامبەر بە خەڵکی سیڤیلی کورد. ئەردۆغان بەردەوام بە بەردومانی ئاسمانی و دەستگیرکردنی بەکۆمەڵ و قەدەغەی هاتووچۆ، بە شێوەیەکی کە زۆربەی شارە کوردەکانی کردوتەمەیدانی شەڕ. ئەم مەبەستە هەڵبەستراوە ی ناوناوە “شەڕی تیرۆر” – کە لە ڕاستیدا ستراتیژێکیەکی بە ئەنقەست و سیستماتیکە بۆ لەناوبردنی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و کولتووری و ئابووریی کورد. ئەم ڕەش کوژیە ، نەخۆشخانە و قوتابخانەو جێگا گشتییەکانی کردەتە ئەنجام کە خەڵکی بێتاوانی سڤیل دەکرین بەئامانجو دەکرێن ناچار دەکەوێن لەماڵی خۆیانو لەناو شارەکانی خۆیاندا دەربەدەربکرێن . ئەردۆغان بانگەشەی ئەوە دەکات کە شەڕی پەکەکە دەکات، بەڵام ڕاستتەکەی ئەوەیە کە ئەم هێرشەنامرۆڤایەتیو توندو تیژەدژ بەکۆمەڵانی خەڵکی کوردستانە لەژن و پیاو منداڵی بێتاوانەوە بگرە تەنانەت بەتەجەرەک لە پاکتاوی نەتەوەیی و ئەتنی .هەر جارێک دەنگی کورد بە ئاشتی و دادپەروەری بەرز دەکرێتەوە، بە شێوەیەکی دڕندانە بێدەنگ دەکرێن – نەک تەنها لەلایەن پۆلیس و سەربازی تورکیاوە، بەڵکو لە لایەن سیستەمی یاسای دەوڵەتیشەوە. کوردبوون لە تورکیادا، ژیانکردنە لەگەڵ مەترسییەکی هەمیشە لە ئارادا، کە زیندانیکردنە، ئەشکەنجەدانە، یان تەنانەت کوشتن، تەنهالەبەرناسنامەی کوردبون .

بێدەنگی ڕۆژئاوا هەم دووڕوویی و هەم ترسنۆکانەیە

کاتێک ڕووسیا ئۆکرانیای داگیرکرد، جیهان کەوتە ناڕەزایەتی دەربڕین و سزادان. سەرکردەکان باسیان لە گرنگی مافەکانی مرۆڤ دەکردو بونە بەندگەی وەستانەوە بەرامبەر ستەم و پاراستنی خەڵک. بەڵام کاتێک تورکیا کە وڵاتێکی ناتۆیە، خەریکی توندوتیژی و

پاکتاوکردنی کورددەکات سرینەوەی نەتەوەیەک ، هەمان پرسیار هەمان سەرکردە بێدەنگی هەڵدەبژێرێ ؟ چونکە تورکیا هاوپەیمانێکی ستراتیژییە، دەشێ وەڵامی ئەم پرسیارە وا بێت کە ڕۆژئاوا ناوێرێت بەڕاشکاوی بەریەککەوتن لەگەڵ تورکیا هەڵبژێرێت؟ . کەواتە دەبێ بڵێین ئایا مافی مرۆڤ بۆ ڕۆژئاوا چی دەگەیەنێت؟ ئایا ئەم مافانە تەنها بۆ گەلانێکی تایبەتو ناوچەیەک هەڵبژێرداردەکرێن؟

ئێمەی کورد بێزارین لەوەی کە گەمەمان پێ بکەن وە ببینە یارییەکی نێودەوڵەتیو بە پیوەر ی ئەوان هەژمار بکرێت وەک ژیانێکی بێ بەها، تا ئەو کاتەی لە ڕێگای بەرژەوەندییە سیاسی و ئابوورییەکانی ڕۆژئاوا نەبین نرخێکمان نابێت. ئەمە خیانەتێکی زۆر گەورەیە بەرامبەر مرۆڤایەتی سەرکردەکانی جیهان ڕۆژان تێدەپەڕێنن بەبێ ئەوەی ڕووبەڕووی تورکیا ببنەوە، ئەمەش ئەچێتە ئاقاری بەڵگەی زیاترلە ئیفلاسی ئەخلاقی جیهان. ئەم بێ دەنگییە ی وڵاتانی دیموکراسی ڕۆژئاوا لە بەرامبەر، توندوتیژی ئەردۆغانیان لە دژی ئێمە کورد خودی خۆی ڕەهای دانەبەکوشتار دژی ئێمە. بێدەنگی واتای ڕەوای کوشتن.

“دژە تیرۆر” وەک بیانوویەک بۆ پاکتاوی نەتەوەیی

تورکیا لە مێژە تۆمەتەکانی تیرۆریزمی وەک چەکێک لە دژی کورد بەکار هێناوە. میدیاکان و سیاسەتمەدارانی نێودەوڵەتی بە گوێڕایەڵییەوە بانگەشەکانی ئەردۆغان دووبارە دەکەنەوە کە دەڵێت تەنها شەڕی تیرۆر دەکات. به ڵام ئه وه ی خۆیان له ئاماژه ی به دوور ده که نه وه ئه وه یه ئه و “تیرۆریستانه” زۆرجار ته نها دانیشتوو و چالاکوان و نووسه ر و هونه رمه ندی ئاسایی کوردن. هەر جارێک ئەردۆغان پێویستی بە بەهێزکردنی دەست بەسەر دەسەڵاتدا هەیە، کورد تاوانبار دەکات. ڕۆژئاوا بە تەواوی ئاگاداری ئەم دەستکارییە ڕیتۆریکییە، کەچی لەئاست ئەم گرنگە باسەستراتیژەی تورکیا داکوێرەو بە چاوتروکاندن بەم کارانە قبوڵ دەکات.

بەڵام ئەم قسەکردنە دەرئەنجامی خوێناوی هەیە. لەژێر پەردەی “ئۆپەراسیۆنە ئەمنییەکان”، هێزەکانی تورکیا تەواوی گەڕەکەکانیان وێران کردووە و هەزاران کوردیان لە ماڵ و حاڵی خۆیان دەرکردووە. وێرانکارییەکانی شارەکانی وەک سیزرە، سور و نوسەیبین سەختە بیخەیتە بەرچاوت – ئەم ناوچانە چیتر شوێنێک نین بۆ ئەوەی خەڵکی مەدەنی تێیدا بژین، بەڵکو ناوچەی شەڕن. ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکانی مافی مرۆڤیش ئەم پێشێلکارییانەیان کردۆتە بەڵگە

، بەڵام ڕاپۆرتەکانیان پشتگوێ دەخرێنو لەژێر فشاری بێدەنگیدا دەهێڵرێنەوە.

‎کوانەتەوە یەکگرتووەکان ؟کوان یەکێتی ئەوروپا؟ کوا هاودەنگیەکانمان؟

‎کاتی ئەوە هاتووە کە ڕێکخراوە گەورەکان لێپرسینەوەیان لەگەڵدا بکرێت. جاڕنامەی مافی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتووەکان چ سوودێکی هەیە ئەگەر ئەم مافانە تەنها هەندێک گروپی هەڵبژێردراو بپارێزن؟ کوا مۆڕاڵی بەرزی یەکێتی ئەوروپا کاتێک باس لە کارەکانی تورکیا لە دژی کورد دەکرێت؟ ئەگەر ئەم دامەزراوانە بۆ پاراستنی ئێمە کار نەکەن ئەی کێ دەیکات؟

‎داوا دەکەم نەتەوە یەکگرتووەکان سزا بەسەر تورکیادا بسەپێنێت و یەکێتی ئەوروپا دەستبەجێ پەیوەندییە دیپلۆماسی و ئابوورییەکانی لەگەڵ ڕژێمی ئەردۆغان بپچڕێنێت تا کۆتایی بهێنرێت بە ئەم سەرکوتکردنە دڕندانەیە. ئەوە تەنها داواکاری دادپەروەری نییە بۆ کورد، بەڵکو پێویستییەکی ئەخلاقییە بۆ ئەوەی جیهان نیشان بدات کە ئێمە چیدی توانایی پاکتاوی نەتەوەیی ناکەین. ئه مه ش گوشار خستنه سه ڕ ڕژێمێکه که به ئاشکرا سووکایەتی به مافه کانی مرۆڤ و یاسا ن□ووده وڵه تییه کان ده کات.

‎کاتی ئەوە هاتووە جیهان ڕوی ئازایەتی خۆی نیشان دات

‎سەرکردەکانی ڕۆژئاوا دەبێ ئێستا ئەوە بسەلمێنن کە قسەکانیان سەبارەت بە مافی مرۆڤ تەنیا قسەی پڕوپووچ نییە. هاوپشتی لەگەڵ کورد تەنیا ئەرک نییە، تاقیکردنەوەی ستراتیژی ڕەهای نۆێی یەکپارچەیی جیهانێکی گەورەیە. ئەگەر جیهان بەردەوام ب□□ت لە پشتگوێخستنی پێشێلکارییەکانی تورکیا، ئەوا بەو مانایەیە کە مافەکانی مرۆڤ جێگەی گفتوگۆیە-ئەو کات دەتوانین بڵێن کێشە ڕەواکان بازرگانییان پێوە دەکرێن بۆ سوودی جیۆپۆلەتیکی و قازانجی ئابووری خۆیان.

‎ئێمەی کورد بۆ چەندین نەوە بەهێز بووین و شەڕمان کردووە، بەڵام بە تەنیا ناتوانین لەم جەنگەدا سەربکەوین. کاتی ئەوە هاتووە هێزە نێونەتەویییەکان هەنگاو بنێن لەگەڵمان، نەک تەنها بە قسە بەڵکو بە کردار. چونکە ئەگەر ئێوە بەردەوام بن لە شکستهێنانو هەڵخەڵەتانی ئێمە، یاخودبەردەوام بن لە چاو داخستن، ئەوا ئێوە نەک هەر شکستتان هێناوە بەڵکو پرینسیپە دادپەروەرییەکانیشتان پێشێل کردوە. خیانەتان لە هەموو ئەو بنەمایانە کردووە کە بانگەشەی

مر□قایەتی دەکات . کاتی دیپلۆماسی بێدەنگ کۆتایی هاتووە – ئێمە
داوای دادپەروەری ڕاستەقینە دەکەین، هەرئیستا .

‎شەم شەمەیی ساڵح
‎ڕۆژنامەنووسێکی کوردی سویدی